

Ierom. Cosma Giosanu

Duhovnicii Sihăstriei sub cenzura comunistă

**Filantropia cuvântului și a faptei
la Mănăstirea Sihăstria în perioada comunistă**

Ediția a II-a, revizuită și completată

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
2017

Cuprins

Abrevieri	9
Precuvântare	11
Cuvânt înainte	13
Prefață la ediția întâi	17

Introducere

Motivația	21
Tema	23
Teza	26
Metode și mijloace de cercetare	27
Stadiul cercetării	28

Definire termeni. Dovezi ale filantropiei în spațiul monahal românesc

Filantropia	31
Repere istorice ale filantropiei creștine	33
Tipuri de abordare ale filantropiei de către monahi	35
Slujirea diaconală în monahismul românesc	43

Scurt istoric al Mănăstirii Sihăstria, din 1940 până în 1989

51

Considerații generale privind activitatea social-filantropică

la Mănăstirea Sihăstria	55

Chipuri luminoase de monahi de la Mănăstirea Sihăstria, mărturisitori ai Cuvântului în timpul regimului comunist	61

Arhimandritul Cleopa Ilie	69
Viața	69
Arhimandritul Cleopa Ilie în dosarele Securității	73
Părintele Cleopa – scriitor bisericesc	95

Arhimandritul Ioanichie Bălan

Viața	104
Lupta Părintelui Ioanichie cu cenzura comunistă	107
Osteneala cărturărească	121

Arhimandritul Dosoftei Murariu

Viața	123
Activitatea părintelui, oglindită în diferite documente	126
Truda cărturărească	155
Sfântul Serafim de Sarov – viața și nevoițele	160
Despre dumnezeiescul har	161

Concluzii	167

Anexa I

Scrisoarea Episcopului Nicolae Popovici către Starețul Mănăstirii Slatina	173
Răspunsul Starețului Cleopa la scrisoarea Episcopului Nicolae Popovici.....	185
Scrisoarea Părintelui Paisie către Mănăstirea Vladimirești	209
Epistola Părintelui Cleopa către un eterodox	213
Epistola-răspuns a Părintelui Cleopa către Ieromonahul Antonie Plămădeală	223
Interviul Ieromonahului Cosma cu Arhimandritul Gavriil Nikiforidis, noiembrie 2016	244

Vizita Părintelui Cleopa în Sfânta Mănăstire Simonos Petras (1977)	263
Starețul Mănăstirii Xenofont, Arhimandritul Alexie, despre Părintele Cleopa	268
Omilie rostită de Părintele Cleopa la Mănăstirea Grigoriu din Athos în anul 1977	270
Interviul Ieromonahului Cosma Giosanu cu Ierodiaconul Macarie Tănase de la Schitul Prodromu – Athos	288
Anexa II	
Rezumat al lucrării în diferite limbi	297
Anexa III	
Diverse documente	309
Anexa IV	
Fotografii	325
Bibliografie	381

Precuvântare

Anul 2017 a fost declarat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române drept „Anul omagial al sfințelor icoane, al iconarilor și al pictorilor bisericești și Anul comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului” pe tot cuprinsul Patriarhiei Române.

În acest context al recuperării memoriei noastre istorice și eclesiale din perioada recentă, Părintele ieromonah Cosma Giosanu publică la Editura Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei a doua ediție a lucrării precuvioșiei sale intitulată *Duhovnicii Sihăstriei sub cenzura comunistă. Filantropia cuvântului și a faptei la Mănăstirea Sihăstria în perioada comunistă*.

Lucrarea reprezintă un prinos de recunoștință, cinstire și neuitare pentru trei părinți duhovnici ai Mănăstirii Sihăstria: Arhimandritul Cleopa Ilie, Arhimandritul Ioanichie Bălan și Arhimandritul Dosoftei Murariu.

Modul în care este elaborată și structurată lucrarea ne arată că intenția Părintelui Cosma este aceea de a ne invita, prin cei trei mari duhovnici, la o smerită recunoștință față de toți monahii Mănăstirii Sihăstria care și-au asumat și-și asumă și astăzi, cu demnitate și dăruire jertfelnică, vocația monahală.

Cu un respect profund față de adevărul istoric și fidel bunei așezări duhovnicești de la Sihăstria, Părintele Cosma ne arată, prin documente de arhivă, faptul că Mănăstirea Sihăstria, în perioada comunistă, a fost un loc al comuniunii fraterne, al cultivării sensului profund creștin al vieții, al rugăciunii pentru toți oamenii care-și cântau bucuria de a fi în orizontul credinței lucrătoare prin iubire.

Prin marii săi duhovnici și prin smeriții săi monahi, Mănăstirea Sihăstria a reprezentat, în acea perioadă, nu doar un „topos” al edificării spirituale înalte, ci și un loc al cultivării responsabilității monahale față de valorile naționale ale întregului popor român drept-credincios.

Astăzi, când informațiile consemnate în Arhivele fostei Securități pot fi cunoscute de oricine dorește acest lucru, însă, din cauza manipulării și dezinformării, interpretarea lor corectă și obiectivă este tot mai dificilă, lucrarea Părintelui Cosma are o valoare deosebită. Ea poate constitui un model de cercetare și interpretare istorică și teologică. Considerăm că decizia Sfântului Sinod de a declara anul acesta ca an comemorativ al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului a marcat un moment deosebit de favorabil pentru ca fiecare mănăstire sau parohie din cuprinsul Patriarhiei Române să-și recupereze memoria istorică din această perioadă, luând exemplul Părintelui Cosma.

Îi mulțumim Părintelui pentru această lucrare frumoasă, îl felicităm și dorim să rămână în continuare un ieromonah cărturar și un slujitor devotat idealurilor asumate de toți preoții monahi ai Mănăstirii Sihăstria.

Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Popa
25 august 2017

Cuvânt înainte

Studiul de față constituie, de fapt, *Lucrea de Disertație* la disciplina *Literatură post-patristică*, susținută în anul 2011 în cadrul Facultății de Teologie „Dimitru Stăniloae” din Iași. Ulterior, studiul a fost reluat, fiind îmbogățit cu date noi, reformulat pe alocuri, motiv pentru care l-am redenumit *Duhovnicii Sihăstriei sub cenzura comunistă*, titlu relevant pentru realitatea descrisă. Această a doua ediție, îmbogățită, cuprinde capitole noi și informații inedite, care s-au dezvoltat în urma aprofundării subiectului, de aceea are o însemnătate aparte, mai ales că apare în 2017, *anul omagial al iconarilor și pictorilor bisericesti și Anul comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului în Patriarhia Română*. Raportând lucrarea la acest context omagial, ea capătă o semnificație aparte, prin conținutul ce face vorbire de trei mari duhovnici sihăstreni, care au făcut parte din cercul colaboratorilor Patriarhului Justinian, împreună cu care s-au ostenit în slujirea Bisericii în acele vremuri de restriște. Pe de altă parte, cei trei părinți sunt modele de verticalitate, demnitate, răbdare și iubire pentru omul contemporan. Acești părinți duhovnicești, care l-au zugrăvit pe Hristos adânc în sufletul lor, sunt adevărate icoane mai ales pentru cei care i-au cunoscut îndeaproape.

Anul acesta se împlinesc, de asemenea, 40 de ani de la singurul pelerinaj pe care Părintele Cleopa l-a făcut în Muntele Athos, iar cercetarea aprofundată a dus la descoperirea unor martori direcți, care au binevoit să-mi pună la dispoziție informații deosebite despre acest pelerinaj, am putea spune *istoric*.

Părintele Cleopa, unul dintre cei mai de seamă monahi pe care i-a dat monahismul românesc în secolul al XX-lea, rămâne în istoria Mănăstirii Sihăstria-Neamț, punct de referință, întrucât orice credincios

contemporan asociază numele mănăstirii cu cel al harismaticului duhovnic. Este poruncă divină (Evr. 13, 7) și datorie morală *să-ți cinstești cu vrednicie înaintașii ce au trudit cu mare sârguință în slujirea Sfintei Biserici și să faci cunoscută lucrarea pe care Dumnezeu a săvârșit-o prin ei*. De aceea, având fericita binecuvântare de a viețui în perioada de noviciat în preajma și sub îndrumarea părinților cu viață îmbunătățită din Mănăstirea Sihăstria, și pătruns de pilda acestora, am încercat să-mi potrivesc pașii după urmele lor. Aceste urme duhovnicești sunt uriașe, iar pașii ce mă străduiesc a-i face sunt mărunți, însă am făgăduit să țin neschimbat măcar calea lor. Viețuirea lor pilduitoare este *dreptarul* căruia, asemenea multora dintre cei ce i-au cunoscut pe cei trei mari părinți, vrem să ne conformăm. De aceea, am dedicat această modestă lucrare cuvioșilor părinți sihăstreni: Arhimandriții Cleopa Ilie, Ioanichie Bălan și Dosoftei Murariu. Mai întâi de toate, fiecare dintre acești părinți a îmbinat în mod armonios trăirea monahală cu preocupările cărturărești, specifice îndelungatei tradiții monahale răsăritene. Pe doi dintre ei, Arhimandriții Cleopa și Ioanichie, i-am cunoscut din copilărie, chiar dinainte de a intra în viața monahală. Ulterior, în anii de noviciat, până la plecarea lor dintre noi, i-am avut duhovnici, sfătuitori și îndrumători în viața monahală. Viețuind câțiva ani în preajma lor, am fost profund impresionat de statura lor duhovnicească. Mai apoi, în cadrul studiilor universitare, când am ales să cercetez și să aprofundez din punct de vedere istoric viața monahală din Moldova în perioada regimului comunist, am realizat că viețuisem lângă titani duhovnicești, lângă mărturisitori din cea mai aleasă stirpe. De aceea cu mare drag am trudit cu timp și fără timp pentru a cerceta urmele pașilor lăsați de ei. Astfel, descopeream mereu noi date, care îmi întăreau convingerea că acești părinți au fost oameni cu o puternică credință, cu mult discernământ și demnitate, oameni care, după cum s-a văzut, au fost în stare, chiar în timpuri de restriște, să schimbe oameni, mentalități, destine, dând repere sigure într-o societate alienată, demonizată voit.

Pe Părintele Dosoftei l-am cunoscut indirect, prin intermediul părinților din Sihăstria care l-au avut duhovnic, împreună-viețuitor, și care au fost marcați puternic de personalitatea sa duhovnicească. Lectura celor două cărți și a câtorva articole ale sfinției sale și studiul multor documente, care mi-au „grăit” despre acest minunat părinte, au întregit imaginea vălurită de timp și au adus-o vie în fața mea. De aceea,

impresionat de acest mare trăitor, am dorit să împărtășesc și altora bucuria descoperirii. Ordinea în care am tratat tema este marcată subiectiv, întrucât m-am raportat la relația personală cu fiecare dintre cei trei părinți sihăstreni, pentru că viața și nevoința fiecăruia dintre ei sunt asemenea florilor de culori, parfum și nuanțe diferite, dar toate minunate; de ele te bucuri și te minunezi slăvind pe Creatorul lor, neîndrăznind să spui că vreuna este nedesăvârșită, pentru că una covârșește prin parfum, alta prin culoare, alta prin alcătuirea minunată și toate mărturisesc înțelepciunea Creatorului.

În ani de mari încercări, cu momente dramatice, de răscruce, acești părinți au fost *hotar*, au fost *dreptar*. Acum, în iureșul nebun al unui veac născut răzvrătit, propunem studiul de față drept *memento* duhovnicesc, cu rol pedagogic, atât pentru monahi, cât și pentru credincioșii mireni. După cum bine se cunoaște, de la mijlocul secolului al XX-lea, viața bisericească, ca de altfel întreaga societate din țara noastră, a fost adânc bulversată din cauza imixtiunii regimului comunist în toate domeniile de activitate. Această condiționare a determinat o cernere continuă, ce a pus la grea încercare credința, tăria de caracter și răbdarea multora. Luptele duhovnicești și nevoințele acelor părinți *fanion* constituie pentru noi, cei de astăzi, modele de virtute, de dăruire, de răbdare, de smerenie și de demnitate, întrucât fiecare generație trebuie să-și dea tributul de „sânge”.

Consider a fi absolut necesară, pentru întărirea noastră duhovnicească și a vieții monahale, cunoașterea încercărilor, necazurilor, ispitelor și nevoințelor cuvioșilor părinți din timpul regimului comunist și a modului de raportare a lor la acele situații, adesea liminale, fără a slăbi duhovnicește, pentru că aveau conștiința eclesiologică a responsabilității păstorești. Aceasta se impune pentru o justă înțelegere a lucrării lui Dumnezeu în istorie, vădită mai cu seamă în momente limită, pentru că Hristos nu-și părăsește Biserica. Lecția părinților este: *dai voință iei putere* – omul fiind neputincios singur, dar biruitor totdeauna cu Dumnezeu. Acesta este scopul declarat al lucrării: de a facilita generației actuale de monahi perceperea jertfei înaintașilor, în scopul responsabilizării în asumarea, păstrarea, cultivarea și perpetuarea moștenirii duhovnicești.

Dau slavă lui Dumnezeu și mulțumesc Mântuitorului Iisus Hristos că mi-a fost dat să cunosc astfel de oameni și pentru faptul că

am avut prilejul, puterea și ajutorul de a săvârși această lucrare, ca ofrandă părinților care m-au născut și crescut duhovnicește. Mulțumesc Editurii Doxologia pentru bunăvoința de a publica studiul. Mulțumesc, de asemenea, P.C. Părinte Arhimandrit Elisei, Starețul Mănăstirii Simonos Petras, P.C. Părinte Arhimandrit Alexie, Starețul Mănăstirii Xenofont din Muntele Athos, precum și P.C. Părinte Arhimandrit Gavriil Nikiforidis, Starețul Mănăstirii Sfânta Chiriachi din Kerkira-Grecia, pentru frumoasele aduceri aminte despre vizita Părintelui Cleopa în Sfântul Munte. Aceleași mulțumiri P.C. Părinte Prorector Gheorghe Popa, pentru precuvântare, P.C. Protos. Petru Pruteanu, Domnului Prof. Ioan Caproș, Domnului Mirel Bănică și altor ostenitori care au binevoit să citească manuscrisul și să facă acele recomandări folositoare în vederea publicării.

Tuturor acelora care au sprijinit și încurajat, în diferite moduri, întocmirea acestui studiu, le mulțumesc și pe această cale, și rog pe Dumnezeu să le răsplătească dragostea și osteneala. Am credință și nădejde că Preacuvioșii noștri Părinți, Arhimandriții Cleopa Ilie, Dosoftei Murariu și Ioanichie Bălan au dobândit îndrăzneală la Preamilostivul Dumnezeu și se roagă pentru noi smeriții, a ne face părtași bucuriei de a le sta alături în Lumina cea neînserată.

Ierom. Cosma Giosanu
*Sfânta Mănăstire Sihăstria, 12 iunie 2017 –
Sf. Cuvioși Onufrie cel Mare și Petru Athonitul*

Prefață la ediția întâi

Recursul la istorie nu este niciodată lipsit de relevanță pentru prezentul și viitorul nostru, căci purtăm în noi, conștient sau inconștient, o moștenire care ne ajută să înțelegem de ce suntem anume așa și nu altfel; în ce ne-am onorat înaintașii și în ce i-am trădat. Acest lucru este valabil și pentru viața Bisericii, mai ales dacă aceasta este privită prin prisma unui teolog, care știe să observe și „aspectele duhovnicești” ale istoriei, căci nelăsând la o parte acrvia științifică, teologul și omul din Biserică vrea să vadă în primul rând care este lucrarea lui Dumnezeu în istorie și cum raportăm evenimentele descrise la veșnicia pentru care am fost zidiți.

Cred că aceasta este cheia cu care trebuie să intrăm în misterul acestei cărți, la care cu atâta râvnă și evlavie a muncit părintele ieromonah Cosma Giosanu, viețuitor al Mănăstirii Sihăstria. Și spunem aceasta pentru că avem în față nu doar un tratat istoric sau factologic, ci un fel de pateric în date, care arată sfințenia vieții și mărturisirea a trei mari duhovnici din Sihăstria: arhimandriții Cleopa Ilie, Ioanichie Bălan și Dosoftei Murariu, care au trăit cea mai importantă și cea mai spectaculoasă parte a vieții lor în timpul regimului comunist din România (1948-1989).

Au fost ani de persecuție și închisoare, ani de pribegie și strămtorare, ani de cenzură, trădare și șantaj. De aceea, rezistența, și mai ales activitatea rodnică a celor trei duhovnici, nu trebuie percepută ca un lucru omenesc (căci omeneste era imposibil să rezști decât dacă te făceai una cu „sistemul”), ci au fost „roade ale Duhului Sfânt” pe care fiecare dintre acești părinți le-a agonisit prin nevoință și smerenie atât în Sihăstria, cât și în locurile prin care i-a purtat Dumnezeu.

Pe de altă parte, cartea de față ne oferă prilejul să vedem o dată în plus monstruoza cu care comunismul încerca să dezrădăcineze credința din inimile oamenilor, precum și complicitatea oportuniștilor și carieriștilor care erau gata să-și trădeze atât părinții trupești, cât și pe cei duhovnicești, de dragul unei vieți comode sau a unor funcții nemeritate. În acea perioadă macabră, când întreg sistemul de valori a fost răsturnat și pervertit, iar trădarea lui Dumnezeu și a aproape-lui deveniseră norme de viață pentru mulți, cei trei duhovnici au fost adevărate „glasuri procești” și „trâmbițe ale Duhului” care au propovăduit atât prin cuvânt, cât și prin faptă. Cartea părintelui Cosma ilustrează în mod impresionant cum în anii celui de-al doilea Război Mondial și imediat după aceea, Mănăstirea Sihăstria devenise o a doua „Vasiliadă” pentru bătrâni, bolnavi și orfani, iar mai apoi, după Decretul 410 din 1959, aceeași Mănăstire devine adăpost pentru mai mulți monahi bătrâni și tineri rămași pe drumuri. Totuși, cea mai importantă hrană pentru care era căutată Mănăstirea Sihăstria și celelalte locuri de pibegie ale celor trei părinți a fost cuvântul duhovnicesc. Deși le erau monitorizate și raportate toate predicile și chiar sfaturile personale, cei trei duhovnici au propovăduit neînfricați, „cu timp și fără timp”, având permanent în minte cuvintele Sfântului Pavel: „Toate sunt pentru voi, pentru ca, înmulțindu-se harul, să prisosească prin mai mulți mulțumirea, spre slava lui Dumnezeu. De aceea nu ne pierdem curajul și, chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinăuntru însă se înnoiește din zi în zi. Căci necazul nostru de acum, ușor și trecător, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, slavă veșnică covârșitoare, neprivind noi la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd, fiindcă cele ce se văd sunt trecătoare, iar cele ce nu se văd sunt veșnice” (II Cor. 4, 15-18).

Un merit extraordinar al autorului a fost cercetarea arhivelor fostei „Securități” și publicarea celor mai relevante informații, inclusiv prin scanarea documentelor în original. Printre acestea se găsesc nu doar note informative cu caracter personal, ci și adevărate tratate de teologie pe care cei trei mari duhovnici le-au făcut prin intermediul unor scrisori ocazionale care, bineînțeles, ajungeau la destinatar doar după ce erau citite și indexate de oamenii regimului. Toate informațiile și scrisorile se regăsesc în această lucrare de cercetare și vin să umple un mare gol atât din biografiile celor trei personalități ale

monahismului românesc, cât și din istoria teologiei românești. De exemplu, din corespondența părintelui Cleopa cu Preasfințitul Nicolae Popovici, fost episcop al Oradei, observăm că recomandările dânsului pentru împărțășirea cu Sfintele Taine o dată la 40 de zile nu erau atât o convingere personală de neclintit, cât mai degrabă o reacție echilibrată la „fenomenul Vladimirești”, care era prost înțeles și provoca sminteală multora, nemaivorbind de reacțiile turbate ale regimului. Din corespondența cu Antonie Plămădeală, vedem că Părintele Cleopa era un neîntrecut cunoscător al istoriei monahismului și al rânduielilor monahale, iar publicarea *Cuvântului despre Rugăciunea lui Iisus*, pe care Avva Cleopa l-a rostit la Mănăstirea Grigoriu din Muntele Athos (anul 1977), îl egalează pe marele stareț român cu renumiții Gheron Iosif sau Paisie Aghioritul.

Personal, am citit această carte într-o singură zi, dintr-o răsuflare, pentru că mi s-a părut o lectură care captează, antrenează, sperie, bucură și, într-un cuvânt, copleșește întreaga ființă – lucru pentru care o recomand tuturor. La sfârșit, pe lângă recunoștința față de autor, mi s-a trezit un adevărat dor pentru acest gen de literatură istorică și teologică. Pe moment însă, îmi dau seama că sute de dosare rămân încă necercetate, iar o mulțime de alte personalități asemenea celor trei duhovnici din Sihăstria așteaptă să fie onorate de cei care se revendică a fi ucenici de-ai lor sau de cei care poate nici nu știu pe mormintele cui calcă.

Ieromonah Petru Pruteanu,
Duminica Tuturor Sfinților,
Muntele Athos, 2012